

**I. ULUSLARARASI İĞDIR SEMPOZYUMU
SOSYAL BİLİMLER BİLDİRİ KİTABI**

(19-21 Nisan 2012-İğdır)

**İĞDIR
ÜNİVERSİTESİ**

Editör

Yrd. Doç. Dr. Cengiz ATLI

İĞDIR-2013

Buhari'nin Siyer/Meğazi Rivayetlerine Yaklaşımı

Osman BİLGEN*

Hadis ilminde Kütüb-i Sitte diye bilinen meşhur hadis koleksiyonunun önemli müelliflerinden birisi şüphesiz Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim b. el-Mugîre el-Buhârî (256/869)'dir. Buhârî, hadisçilik yönü kadar tarihçiliğiyle de bilinen bir âlimdir. Onun, "et-Târîhu's-Sağîr", "et-Târîhu'l-Evsat", "et-Târîhu'l-Kebîr" ve "Kitâbü'd-Duafâ" gibi eserleri hadis ve tarih ilimlerinin ortaklaşa kullanmış olduğu eserlerdir.

Tebliğimizde Buhârî'nin "Sahih"inde siyer/meğazi rivâyetlerini kullanmasının onun tarihçilik yanının bir tezahürü mü yoksa hadis kitaplarının genel özelliğinden kaynaklanan bir zorunluluk mu olduğu hususu irdelenecektir. Ayrıca Buhârî'nin siyer/meğazi rivâyetlerinin sıhhati konusunda göstermiş olduğu hassasiyet de misalleriyle ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Hadis, Tarih, Siyer, Meğazi, Buhârî

BUKHARI'S APPROACH TO THE NARRATIONS OF SIRA/MAGHAZI ABSTRACT

One of the important authors of famous hadith collection known as "Kütüb-ü Sitte" in the science of Hadith is Abu Abdullah Muhammed bin Ismail bin Ibrahim bin el-Mughira el-Bukhari(256/869). Bukhari is known not only as a traditionist but as a historian as well. His works such as 'et-Tarihu's saghir, et-Tarihu'l ewsat, et-tarihu'l kebir, and Kitabudduafa" were the works which have been used in common by the science of Hadith and History.

In our paper, the point whether Bukhari's using Sira/Maghazi narrations in

---

* Yrd.Doç.Dr. Osman BİLGEN, Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Iğdır-TÜRKİYE, e-mail: osmanbilgen@gmail.com

his “Sahih” is the manifestation of his historian side or it is a requirement coming from general features of hadith books will be examined. Moreover, Bukhari’s sensitiveness about the health of Sira/Maghazi narrations will be tried to bring up with its examples.

Key Words: Hadith, History, Sira, Maghazi Bukhari

Müslümanların tarih kültürünün bir neticesi olarak ilk yaratılanın ne olduğu sorusuna verilen cevaptan hareketle dünyada meydana gelen her hadise hadis kitaplarına konu olmuştur. Bu anlayış dünya ile sınırlı kalmayıp ahirete kadar uzanan dairesel bir tarih anlayışıdır. Buna bağlı olarak hadis kitapları da kainatın yaratılmasından (Kitâbu Bed’i’l-halk) insanın ölümü, cennet ve cehennem (Kitâbu Cennet, Kitâbu Cehennem) ahvaline kadar hayatın bütün yönlerini içine alan bir malzemeye sahip olmuştur. Bu genel yaklaşımın bir yansıması olarak siyer/meğazi rivâyetleri de hadis kitaplarındaki yerini almıştır. Kütüb-i Sitte diye bilinen meşhur hadis koleksiyonu incelendiğinde bu eserlerin hemen hemen hepsinde de siyer/meğazi rivâyetlerini içinde barındıran Kitâbu Bed’i’l-halk (Buhârî 59) Kitâbu Bed’i’l-vahy (Buhârî 1) Kitâbü’t-Tefsir (Buhârî 65, Müslim 54, Tirmizî 44), Kitâbü’l-Cihad ve’s-siyer (Buhârî 56, Müslim 32, Ebû Dâvûd 15, Tirmizî 21, Nesâî 25, İbn Mâce 24), Kitâbü’s-Siyer (Tirmizî 19), Kitâbu Fedâilu ashabi’n-Nebi (Buhârî 62, Müslim 44) Fedâilu’l-Cihad (Tirmizî 20) Kitâbü’l-Meğazi (Buhârî 64) Kitâbü’l-Menâkıb (Buhârî 61, Tirmizî 46), Kitâbu Menakıbi’l-ensar (Buhârî 63) gibi bölümlerin varlığı görülecektir. Bununla beraber siyer/meğazi rivâyetleri hadis kitapları içerisinde homojen bir yapıya da sahip değildir. Bunun sebep ve sonuçlarını Buhârî’nin “el-Câmi’u’s-sahîh” isimli eseri özelinde görmeye çalışacağız. Ayrıca siyer/meğazi rivâyetlerini nasıl kullandığı ve nelere dikkat ettiği de örnekleri ile incelenecektir.

Buhârî’nin Sahih’inde bulunan siyer/meğazi rivâyetleri incelendiğinde

bunların birçok râviden alındığı görülür. Buhârî, bu râvilerin birçoğunun rivâyetlerine gerçekten itimat etmiştir. Geriye kalan râvilerin rivâyetlerinin bir kısmını istişhad için almış diğer bir kısmını da mütabaat ve ta'liklerinde kullanmıştır.

Buhârî'nin siyer ve meğazi konusunda en önemli iki kaynağı Urve b. Zübeyr (91/709 veya 95/713)⁶² ve İbn Şihâb ez-Zührî'dir(124/741).⁶³ Urve b. Zübeyr, özellikle meğazi sahasında otorite ve İslâm tarih yazıcılığının kurucusu olarak kabul edilmektedir. İbn Şihâb ez-Zührî ise Siyer/meğazi sahasındaki çalışmalarıyla tarih yazıcılığının doğup gelişmesine ışık tutan ve meğaziye dair ilk müstakil eser yazar müelliftir.

Buhârî'nin bir başka kaynağı da Ebû İshâk es-Sebiî'dir(127/745).⁶⁴ Ebû İshâk es-Sebiî'nin rivâyetleri çoğunlukla Berâ İbn Âzib'ten rivâyet edilmiştir.⁶⁵ Diğer rivâyetleri ise Zeyd b. Erkam⁶⁶, Süleyman b. Surad⁶⁷ ve Amr b. Meymûn'dan⁶⁸ rivâyet edilmiştir. Başka bir ifadeyle Buhârî bu râvilere Ebû İshâk es-Sebiî vasıtasıyla ulaşmıştır.

Buhârî'nin siyer ve meğazideki kaynakları arasında Âsım b. Ömer b. Katâde⁶⁹ ve Mûsâ b. Ukbe'yi⁷⁰ de saymamız gerekir. Buhârî'nin bu şahıslardan hem müsned⁷¹ hem de muallak⁷² rivâyetleri bulunmaktadır. Buhârî ayrıca çok az

⁶² İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, VII, 224, 230, 239, 257, 264, 299, 314, 319, 335, 388, 399...

⁶³ İbn Hacer, a.g.e., VII, 219, 230, 238, 239, 257, 263, 269, 274, 308, 319, 334...

⁶⁴ İsmi: Amr İbn Abdullah el-Hemedânî'dir. Kûfeli tabîilerin büyüklerindedir. İbn Ebî Hâtim (327/938) ve Yahya İbn Maîn'e (235/859) göre "Sika"dır. Doksan beş yaşında hicri 127 yılında vefat etmiştir. (Zehebî, *Siyer*, V, 399; *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 270; *Kaşif*, II, 334; İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII, 63)

⁶⁵ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, VII, 240, 255, 259, 290, 341, 349, 364, 398, 441, 499...

⁶⁶ İbn Hacer, a.g.e., VII, 279.

⁶⁷ İbn Hacer, a.g.e., VII, 405.

⁶⁸ İbn Hacer, a.g.e., VII, 282.

⁶⁹ İbn Hacer, a.g.e., VII, 378.

⁷⁰ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, VII, 264.

⁷¹Bu rivayetler için bkz. İbn Hacer, a.g.e., VII, 321, 329.

⁷²Bu rivayetler için bkz. İbn Hacer, a.g.e., VII, 392, 428.

da olsa Halife İbn Hayyât⁷³ ve Süleyman et-Teymî'den⁷⁴ de rivâyette bulunmuştur.

Buhârî'nin siyer/meğazi kaynakları arasında İbn İshâk'ı da sayabiliriz. İbn Hacer, Ebû Ya'lâ el-Halîf'den rivâyetle Buhârî'nin İbn İshâk'tan Hz. Peygamber'in günlük hayatı, hal ve hareketleri ve bazı tarihlerle alakalı alıntılarında bahsetmektedir.⁷⁵ Bu alıntılar genellikle mutabaat⁷⁶ veya muallakat⁷⁷ şeklinde bulunmaktadır. Bu da Buhârî'nin İbn İshâk'ın rivâyetlerine mesafeli yaklaştığının bir göstergesi olabilir. Bununla beraber Buhârî'nin tarihle alakalı görüşlerini temellendirmek için İbn İshâk'ın rivâyetlerini kullandığı da bilinen bir gerçektir.⁷⁸

Buhârî'de bulunan siyer/meğazi ile ilgili rivâyetlerin çoğunluğunu yukarıda ismi geçen kaynaklardan yapılan nakiller oluşturmaktadır. Belki Buhârî, eserinin isminin bir gereği olarak⁷⁹ bu mevzulara girmiş ve bu konularla ilgili rivâyetleri eserine koymuştur. Bu rivâyetlerin çoğu "*Kitâbu Bed'i'l-vahy*", "*Kitâbu Fadâili ashabi'n-Nebî*", "*Kitâbü'l-Menâkıb*", "*Kitâbü't-Tefsir*", "*Kitâbü'l-Meğazi*", "*Kitâbü'l-Cihad ve's-siyer*" gibi başlıklar altında bulunsa da "*Kitâbü's-İman*"dan "*Kitâbü'n-Edeb*"e kadar çeşitli bölümlerde de yer alabilmektedir. Kısacası Buhârî'de siyer/meğazi rivâyetlerinin homojen bir

⁷³ İbn Hacer, a.g.e., VII, 410.

⁷⁴ İbn Hacer, a.g.e., VII, 293, 321.

⁷⁵ İbn Hacer, *Tehzîb*, IX, 46. Ayrıca bkz. Buhârî, Meğazi 1.

⁷⁶ Mutabi hadis: Ferd olarak bilinen bir hadisin râvisine, güvenilir olan ve rivâyeti kabul olunân bir başka râvinin mutabaat ederek diğerinin şeyhinden rivâyet ettiği aynı hadise denir. Suyûfî, *Tedrîb*, I, 85. Örnek için bkz. Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 29.

⁷⁷ Muallak hadis: İsnadının başından bir veya sıra ile daha fazla râvinin hazfedilerek "kale fûlan" veya "zekera fûlan" gibi kesinlik ifade eden yahutta "yurva", "yuzkeru" "yuhka" ve "hukiye an fûlan" gibi yarı kati ifadelerle rivâyet edilen hadislerle muallak, bu çeşit rivâyete de "ta'lik" denir. İbn Salâh, *Ulümü'l-hadis*, 69. Örnekler için bkz. İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, VII, 279, 329, 378, 416, 417, 428...

⁷⁸ Misal için bkz. Buhârî, Meğazi 1.

⁷⁹ Buhârî'nin "Sahihu'l-Buhârî" diye de bilinen eserinin tam adı: "el-Câmi'u'l-müsnedi's-sahîhi'l-muhtasar min umûri Rasûlillah (s.a.s.) ve sünenihi ve eyyâmih"dir. (İbn Hacer, Hedyü's-sârî, 10.)

yapısı yoktur. Eserin her tarafına dağılmıştır. Bu dağılmada eserin yaklaşık üçte ikisinin tekrar edilmesinin de büyük bir payı olduğunu düşünmekteyiz.

Siyer/meğazi ile ilgili rivâyetlerin dağılımına bakıldığında Buhârî'nin eserini meydana getirirken öncelikle –olaylar hakkındaki geniş malumat kendisinde saklı olmak kaydıyla- herhangi bir olaya delalet etmeksizin bâb başlıklarını koyduğu görülmektedir. Bazen bu bâb başlığının altında herhangi bir rivâyetin bulunmaması⁸⁰ yada bâb başlığında anlatılan hadiseyi uzaktan çağrıştıran bir rivâyetin bulunması⁸¹ bu tezimizi desteklemektedir.

İbn Hacer, Buhârî'nin "*Fedâilu's-Sahâbe*" kitabında geçen şahıslar hakkındaki bilgilerin güzel bir tertip içerisinde tasnif edilmediğinden⁸² bahsederek; bir olay hakkında çoğunluğun bilmesi muhtemel bilgileri tekrar etmek yerine bazı detaylara yer vermenin⁸³ Buhârî'nin bir özelliği olduğunu ifade etmektedir. Buradan Buhârî'nin bir olay hakkında bütün detayları vermek yerine hikmetli bir metod tercih edip -kendince- bilinmesi gerekli olan rivâyetleri nakletmeyi tercih ettiği anlaşılmaktadır.

Buhârî bu metoduyla herhangi bir hâdise ile ilgili bütün rivâyetleri bir arada veren pekçok siyer ve meğazi yazarından ayrılır. Buhârî'deki siyer ve meğaziye ait bir olayın tam olarak bilinmesi o meyzunun eser içerisinde bütün yönleriyle araştırılmasını gerektirir.⁸⁴

Bundan dolayı Buhârî'de herhangi bir siyer/meğazi hadisesini araştırmak ve

⁸⁰ "Menâkibü'l-ensâr"da "*Tezvicu'n-Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Âişete...*" bâb başlığı altında Hz. Âişe'nin evlenme hikâyesi, düğünü vs. anlatılmamaktadır. (Buhârî, Menâkibü'l-ensâr 44) "*İbn Hacer, bu bâbdaki hadisler bâb başlığıyla birebir uyuşmamakta fakat bâb başlığında anlatılan mânâyı gerektirmektedir.*" demektedir. (İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, VII, 277).

⁸¹ "Menâkibü'l-ensâr"da "*İslâmu Selman el-Fârisî radiyallahu anh*" bâb başlığı altında onun Müslüman olma hikâyesi anlatılmamaktadır. Buhârî'ce bilinen Selman el-Fârisî'nin Müslüman olma hikâyesine işaret edilip geçilmiştir. (Buhârî, Menâkibü'l-ensâr 53)

⁸² İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, VII, 91.

⁸³ İbn Hacer, a.g.e., VII, 572.

⁸⁴ Mesela: "Birinci Akabe Biâti" ile alakalı hadisler İman, Menâkibü'l-ensâr, Tefsir, Hudud, Diyât, Ahkam, Tevhid gibi yedi farklı kitap içerisinde bulunmaktadır.

onun bütün tariklerini ortaya koymak kolay bir iş değildir. Bunun en önemli sebebi Buhârî'nin tertibi ve bâb başlığı koymadaki metodudur. Bu zorluk bilindiği için bazı âlimler Müslim'in metodunun araştırmacılar için daha kolay bir yöntem olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁸⁵

Bununla beraber Buhârî'nin bâb başlıklarını koymadaki titizliğini ve dikkatini de gözden kaçırmamak gerekir. Mesela: *"Habeşistan'a Hicret"* mevzuunda *"Necâşî'nin Ölümü"*⁸⁶ isimli bir bâb başlığı koymuştur. Bilindiği üzere Necâşî hicretten sonra ölmüştür. Böyle bir bâb başlığının konulması, onun Müslüman olarak ölmüş olmasının -Buhârî tarafından- bilindiğinin bir delilidir. Fakat bâb başlığında neden *"Necâşî'nin Müslüman Oluşu"* değil de *"Necâşî'nin Ölümü"* denilmiştir? İbn Hacer bu soruya şöyle cevap vermektedir: *"Buhârî'nin elinde Necâşî'nin Müslüman olduğunu anlatan "kassa"lar bulunmasının yanında onun Müslüman olduğunu bildiren "rivâyet"ler de vardır. Necâşî'nin öldüğü de kesindir. Buhârî "Necâşî'nin Ölümü" şeklinde bir bâb başlığı kullanmak suretiyle onun kendisine yapılacak dualardan istifade etmesini istemiştir."*⁸⁷

Buhârî'nin siyer/meğazi rivâyetlerine yaklaşımındaki bir diğer özelliği de, bilinen kronolojik sırayı takip etmemesidir. İbn Hacer'e göre; Buhârî, siyer/meğazi rivâyetlerini kendisince sahîh ve doğru olan bir tertibe göre tasnif etmiştir.⁸⁸ Mesela: Buhârî, Hendek savaşının tarihi hakkında Mûsâ b. Ukbe'nin hicretin dördüncü senesinde meydana geldiğine dair rivâyetini esas almıştır. Bu görüşünü de İbn Ömer'in bir rivâyetiyle kuvvetlendirmiştir. Rivâyette anlatıldığı üzere İbn Ömer on dört yaşında Uhud savaşına katılmak istemiş ancak Hz. Peygamberden izin alamamıştır. Bir sene sonra Hendek savaşına

⁸⁵ Nevevî, Şerhu'n-Nevevî alâ Müslim, I, 14-15.

⁸⁶ Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 38.

⁸⁷ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, VII, 191.

⁸⁸ İbn Hacer, *Hedyü's-sârî*, 472.

katılmak isteyen İbn Ömer'e bu sefer izin verilmiştir.⁸⁹ İzin meselesinin değerlendirmesini yapan İbn Hacer, söz konusu iki olay arasında bir senelik fark bulunduğuna dikkat çekmektedir. Zira Uhud savaşı hicretin üçüncü, Hendek savaşı da dördüncü senesinde meydana gelmiştir. Ancak bu yeni tarihleme siyer/meğazi yazarlarının meşhur olan görüşüyle çelişmektedir. Meşhur olan görüşe göre Hendek savaşı hicretin beşinci senesinde vuku bulmuştur.⁹⁰

Buhârî, "*Zâtü'r-rika' Gazvesi*"nin tarihi mevzuunda da İbn İshâk⁹¹ gibi siyer/meğazi yazarlarının meşhur olan görüşlerinin aksine yeni bir tarih ortaya koymaktadır. Buhârî'ye göre Zâtü'r-rika' Gazvesi Hayber muhasarasından hemen sonra meydana gelmiştir. Çünkü Ebû Mûsâ el-Eş'ârî de bu gazveye katılanlar arasındadır. Ebû Mûsâ el-Eş'ârî ise Medine'ye Hayber'in fethinden sonra gelmiştir.⁹² Bu da gösteriyor ki Zâtü'r-rika' Gazvesi Hayber'in fethinden sonra gerçekleşmiştir.

Buhârî, "*Benî Mustalik/el-Müreyssî Gazvesi*"nin İbn İshâk'a göre hicretin altıncı Mûsâ b. Ukbe'ye göre de dördüncü senesinde gerçekleştiğine dair rivâyetleri⁹³ verdikten sonra Zühri'den naklen bu gazvede meydana gelen "*Ifk Hadisesi*"ni geniş bir şekilde anlatmış, Sa'd b. Muâz'ın başarılarından da bahsetmiştir.⁹⁴ Buhârî, Zühri'nin bu rivâyetini vermek suretiyle yukarıda verilen her iki tarihinde yanlış olduğunu vurgulamak istemiştir. Çünkü bilindiği üzere Sa'd b. Muâz Hendek savaşına katılmış ve Benî Kureyza muhasarasında almış olduğu bir yara sebebiyle vefat etmiştir.⁹⁵ Yukarıda da geçtiği gibi Hendek

⁸⁹ Buhârî, Meğazi 30. İbn Ömer'in yaşı hakkında bkz. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kebir*, IV, 143; İbn Esîr, *Üsdü'l-ğabe fi marifeti's-sahabe*, III, 65.

⁹⁰ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, VII, 393.

⁹¹ İbn Hişâm, *Sîre*, III, 287.

⁹² Buhârî, Meğazi 32.

⁹³ İbn Hişâm, *Sîre*, III, 398.

⁹⁴ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, VII, 430.

⁹⁵ Buhârî, Meğazi 31; Cihad 18; Müslim, Cihad 67.

savaşı hicretin dördüncü senesinde meydana gelmiştir. Buna göre Benî Mustalik/el-Müreyşî Gazvesinin en geç Hendek savaşından önce meydana gelmiş olması gerekir.

Buhârî'nin Sahih'inin en önemli özelliği, sahih rivâyetlerden meydana gelmiş olmasıdır. Buhârî elinden geldiğince -ta'likler ve bâb başlıklarında kullanılan rivâyetler hariç- buna dikkat etmiştir. Buhârî herhangi bir konu ile alakalı, sahih rivâyetlere dayanarak geniş bilgi verme imkanı yoksa elindeki sınırlı saydaki sahih rivâyetle yetinmiştir. Hz. Peygamber'in nesebi/soy kütüğü ile ilgili kullandığı rivâyetler bu konuya örnek verilebilir. Buhârî Hz. Peygamber'in soy kütüğünü İbn Abbas'tan rivâyetle: "*Muhammed İbn Abdullah İbn Abdülmuttalib İbn Hâşim İbn Abd-i Menâf İbn Kusay İbn Kilâb İbn Mürre İbn Ka'b İbn Lüey İbn Gâlib İbn Fihri İbn Mâlik İbn Nadr İbn Kinâne İbn Huzeyme İbn Müdrike İbn İlyâs İbn Mudar İbn Nizâr İbn Ma'd İbn Adnân*" şekliyle vermektedir.⁹⁶ Rivâyette de görüldüğü üzere Hz. Peygamber'in tesbit edilebilen soy kütüğü Hz. Âdem'e kadar ulaşmamaktadır. Oysaki İbn İshâk birçok hadisçi ve tarihçinin eleştirisine rağmen⁹⁷ Hz. Peygamber'in nesebini isnâdsız olarak Hz. Âdem'e kadar ulaştırmaktadır.⁹⁸

Buhârî'nin de bu rivâyeti İbn İshâk'a atfen *et-Tarihü'l-kebîr* isimli eserinde kullanması⁹⁹ onun hadis kritik mantalitesi ile siyer/meğazi rivâyetlerini nakletmedeki ölçüsü arasındaki farkı göstermesi açısından önemlidir. Bu aynı zamanda Buhârî'nin iki farklı kimliğiyle kaleme aldığı eserlerindeki aynı konuya ait rivâyetlerin sıhhat derecesinin görülmesi bakımından da oldukça

⁹⁶Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 28.

⁹⁷Eleştiriler için bkz. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, I, 56-58; Süheylî, *er-Ravdü'l-ünf*, I, 66; İbn Hudeyde, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Ahmed, *el-Misbâhü'l-mudî fi küttâbi'n-nebiyyi'l-ummî*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1985, I, 16.

⁹⁸İbn Hişâm, *Sîre*, I, 1. İbn İshâk bu konuda yalnız değildir. Dönemin önemli nesep âlimlerinden Zübeyrî'de Hz. Peygamber'in nesebini isnâdsız olarak Hz. Âdem'e kadar ulaştırmaktadır. Bkz. Zübeyrî, *Nesebu Kureys*, 4.

⁹⁹Buhârî, *et-Tarihü'l-kebîr*, I, 5-6.

dikkat çekicidir.

Buhârî'nin bu hassasiyetinin daha iyi anlaşılması için İbn İshâk¹⁰⁰ ve Tirmizî¹⁰¹ tarafından rivâyet edilen “Bahîra” rivâyetine bakmak yerinde olacaktır. Beyhakî, Bahîra hadisesinin siyer/meğazi ehli yanında meşhur bir rivâyet olduğunu ifade etmektedir.¹⁰² Buhârî'nin siyer/meğazi ile alakalı konularda kendisine itimat ettiği ve bazı rivâyetlerini kullandığı İbn İshâk'ın bu rivâyetini görmemiş ve bilmiyor olacağı pek ihtimal dahilinde değildir. Öyleyse Buhârî'yi bu rivâyeti kullanmamaya iten sebep nedir, diye düşünebiliriz. Kanaatimizce bu sorunun cevabı, İbn İshâk'ın Bahîra rivâyetini isnâdsız olarak aktarmasında ve yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi Buhârî'nin hadis kritik anlayışında yatmaktadır.¹⁰³

Sonuç olarak Buhârî, siyer/meğazi hadiselelerinde de diğer rivâyetlere uygulamış olduğu tenkit metodunu uygulamış ve farklı sonuçlara ulaşmıştır. Bu metod Buhârî'nin eserinin en belirleyici özelliğidir. Buhârî'nin gayet ince ve bilimsel olan bu metodu kullanması ve kendisinden sonra gelen en yakın takipçilerinin bile bu metodu kullanmayı düşünememeleri/güç yetirememeleri sebebiyle o, bu konuda haklı bir şöhrete sahip olmuştur. Bundan dolayı Buhârî'deki siyer/meğazi rivayetlerinin güvenilirliği ve onlarla ihticac edilmesi hususunda her hangi bir problem olmayacağı söylenebilir.

KAYNAKLAR

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'ifetu ahvâli sahibi's-serîa*, (harrace ehâdîsehu ve allake aleyhi:

¹⁰⁰İbn Hişâm, *Sîre*, I, 194-197.

¹⁰¹Tirmizî, *Menâkıb* 3.

¹⁰²Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, II, 26. Daha geniş bilgi için bkz. Sağlam, Ali Rıza, *İslam tarihinde Rahip Bahira meselesi*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1959.

¹⁰³Bilgen, Osman, *Hadis'te Tarih Tarih'te Hadis: Hadis rivayetlerinin tarih ilmi açısından değeri* (Hz. Peygamber dönemi), Işık Akademi Yayınları, İstanbul 2010, 146.

- Abdülmu'tî Kal'aci), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1985.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim b. el-Mugfîre, *es-Sahîh*, b.y.y. 1315.
- ....., *et-Târîhü'l-kebîr*, Haydarabat 1361-1362.
- Bilgen, Osman, Hadis'te Tarih Tarih'te Hadis: Hadis rivayetlerinin tarih ilmi açısından değeri (Hz. Peygamber dönemi), Işık Akademi Yayınları, İstanbul 2010.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim, *Üsdü'l-Gabe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, (thk. Halil Me'mun Şiha), Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1997/1418.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethü'l-Bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Beyrut 1414.
- ....., *Hedy's-sârî mukaddimetu Fethi'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, (thk. Muhammed Fuad Abdülbaki - Muhibbüddin el-Hatib), Tevzîu Riâseti İdârâti'l-Buhûsi'l-İlmiyyeti ve'd-Da'veti ve'l-İrşâd, Riyad, t.y.
- ....., *Tehzîbü't-tehzîb*, Haydarabat 1325.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik Eyyûb el-Himyerî, *Hz. Muhammed'in Hayatı (es-Sîretü'n-Nebeviyye)*, (çev. İzzet Hasan), Neşet Çağatay, TTK Basımevi, Ankara 1992.
- ....., *es-Sîretü'n-nebeviyye*, (thk. Süheyl Zekkar, şrh. Vezir el-Magribi), Dârü'l-Fikr, Beyrut 1992.
- İbn Hudeyde, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Ahmed, *el-Misbâhü'l-mudî fî küttâbi'n-nebiyyi'l-ummî*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1985.
- İbn Salâh, Ebû Amr Osman b. Abdürrahman, eş-Şehrazûrî, *Mukaddimetu ibni's-salah fî ulûmi'l-hadîs*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1978.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn el-Haccâc en-Neysâbü'rî, *Sahîhu Müslim*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, ts.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahya b. Şeref, *Sahîhi Müslim bi-şerhi'n-Nevevî*, Mektebetü'l-Mısriyye, b.y.y., t.y.
- Sağlam, Ali Rıza, *İslam tarihinde Rahip Bahira meselesi*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1959.
- es-Süheylî, Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed, *er-Ravdu'l-Ünf*, (Müst. Muhammed), y.y., t.y.
- Suyûtî, Abdurrahmân İbnü'l-Kemâl Celâleddin, *Tedribü'r-râvî*, Beyrut 1405/1985.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh*,

Kahire 1384.

Zehebî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz, *el-Kâşif fi ma'rifeti men lehu rivâye fi'l-kütübi's-sitte*, (thr. Ahmed Muhammed Nemr Hatîb, Muhammed Avvâme), Dârü'l-Kible, Cidde 1992.

....., *Mîzânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, (thk. Ali Muhammed el-Becâvî), Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire 1382/1963.

....., *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, Mısır 1957.

Zübeyrî, Ebû Abdullah Mus'ab b. Abdullah, *Nesebu Kureys*, (tsh. E. Levi Provençal), Dârü'l-Maârif, Kahire 1982.